

že strašno naveličal. Ko ga je prišla Vila zopet obezovat, rekel je, kakor da govori v sanjah: Še tri dni bom trpel; če mi ne odleže, da bi lahko vstal, vzem bom puško in se ustrelil. Vila je to čula in se prestrašila. Obezala mu je rane z dolgo, neznanu travo, ki je junaka še tisti dan ozdravila. Petrovič je bil zdrav, ali ni hotel vstati. Vila prišla je drugi dan gledat, kako mu je; on pa se je zopet potajil, kakor da bi spal. Ran mu ta pot ni več izpirala in obezovala, ampak ga je delj časa samo milo gledala in božala, potem pa tiho zopet odšla. Petrovič skoči iz postelje in hiti za njo, ali tako pazljivo, da ga ni mogla videti. Šel je za njo najpred v vinograde, potem v goščavo. Na kraji goščave je obstal in se skrnil. Vila je tekla k bistremu studentu, slekla se in skopala, potem pa se zopet oblekla, ulegla pod lipo na zeleno travo in zaspala. Petrovič prikoraka zlahkoma k njej in jo gleda. Tako krasna mu se ni zdela še nikoli. Junaku začne srce utripati, rad bi se premagal, ali ni mogoče. Nagne se hrepeneče do nje in jo poljubi in objame. Vila se predrami, skoči kvišku in ustrelj Petroviča v srce. Mrtvi junak leži pred njo, ona zaplače in ustrelj v srce tudi sebe. Ležala sta jeden poleg drugega kakor speči ženin, poleg speče neveste. Ljudje so iskali Petroviča noč in dan. Našli so ga še le čez nekoliko tednov daleč gori na Gorjancih pri bistrem studentu pod košato lipo vsega gnjilega in razjedenega. Poleg njega ležala je kepica snega. Ljudje so se začudili, ko so videli sneg o svetem Jakobu. Nihče ni pogodil, kaj pomeni ta bela kepica; nihče in vedel, da je ta sneg zadnji ostanek nesrečne Vile.

Dva kranjska prirodopisca.

Spisal Ivan Šubic.

Prof. Viljem Voss na ljubljanski realki, ki se je v novejšem času mnogo pečal z rastlinskimi razmerami naše dežele in ki je znan med učnjaki za izvrstnega poznavalca kranjskih tajnocvetk (gliv), podal je pretečeno leto znanstvenemu svetu životopise in oceno dveh slavnih kranjskih prirodopiscev, Scopolija

in Plemla; prvi je opisan v „Verhandlungen der k. k. zoologisch-botanischen Gesellschaft in Wien, 1881,“ a ves sestavek je izšel tudi v posebni knjižici, ki ima naslov: „**Ioannes Antonius Scopoli. Lebensbild eines öster. Naturforschers und dessen Kenntnisse der Pilze Krains.** Wien 1881.“

Iz te brošure posnemamo tu nekatere zanimivosti o tem slavnem moži, ki je toliko let deloval v naši deželi in ki jo je bolje poznal, kakor vsak drug pred njim.

Scopoli se je porodil leta 1723. v mesteci Cavalese na Tirolskem; roditelji njegovi so bili omikanega in precej imenitnega stanu. V 17. letu šel je na inomoško univerzo, kjer je postal čez tri leta doktor zdravništva. A da bi smel svojo prakso izvrševati po vseh avstrijskih deželah, delal je l. 1753. vnovič izpit iz vsega zdravništva na dunajski visoki šoli. Slavni van Swieten predsedoval je izpraševalni komisiji in ker je videl, da je Scopoli izvrstna glava, podpiral ga je tedaj, kjer koli ga je mogel. Kmalu po izpitu podelili so Scopoliju novo ustanovljeni fizikat v Idriji — in tu se začelja njegovo delovanje na Kranjskem. Po raznih nezgodah dospel je mož v našo domovino l. 1754. — (med drugim bi bil kmalu s svojo družino utonil v reki Innu), ter je šel skozi Ljubljano v Idrijo. O njej piše sam: „Ta kraj, ki je dobil ime od bližnjega ljaka, obstoji iz jako revnih, tja v hribe postavljenih, koč rudarskih. Ko sem ga od daleč zagledal, polastila se je mojega srca slutnja vseh nezgod, ki sem jih potem skoro 16 let prebivati moral v tej ječi. Mesto plače je imel zdravnik samotrštvo z vinom (Weinmonopol); jezik kranjskega ljudstva mi je bil popolnoma neznan; želje rudarskega vodstva o zdravniku zatorej niso bile izpolnene z dvorno odločbo . . .“ Take so čakale Scopolija same neprijetnosti; vrhu tega je dvakrat pogorel, ženko in dete je kmalu v Idriji pokopal — ni se torej čuditi, da je bil jako nesrečen. V tej bedi gnalo ga je prirodi v naročaj; že od mladih nog velik prijatelj prirodopisja, jel je popotovati sedaj okolo po deželi in nabirati rastline in živali. Obhodil je idrijski, ljubljanski, loški in kranjski okraj, splezal na Storžič, šel na Nanos, ter prelazil gozde med Ljubljano in Kočevjem; preiskal je Cirkniško jezero, Planino in Kras, poznal je natanko bohinjske hribe in tudi obale jadranskega morja je obhodil, samo notranjskega Snežnika se je ogibal, ker so tam gospodovale mnogobrojne roparske čete. Pri teh izletih spal je mnogokrat pod milim nebom, ker ni bilo cest in

gostilen; živel je cele dni ob kruhu in mleku Kar je našel in videl — in gradiva je bilo dovolj — pridno je opisoval in izdal je mnogo knjig, ki so kmalu zaslovele po učeni Evropi ter raznesle ime naše domovine na vse kraje. Sčasoma so se tudi Scopolijeve razmere nekoliko izboljšale; vlada mu je dala 400 gld. letne doklade, a on je moral za to imeti rudninoslovska predavanja za rudarske učence v Idriji; oženil se je v drugič v Ljubljani s Katarino pl. Frauchenfeldsko in si tako ustvaril zopet prijetnejše življenje.

Ker se je njegovo ime med znanstvenim svetom jelo tako častno imenovati, dobil je razne ponudbe na druge službe. L. 1766. so ga klicali na stolico mineralogije v Peterburg, kamor pa ni hotel iti; pač pa je prevzel rad l. 1767. profesuro na rudarski akademiji v Ščavnici (Schemnitz), ter se je preselil na Ogrsko še tisto leto. Tu je imel silno mnogo opravkov, ženka mu je umrla in njegovo življenje zopet ni bilo srečno. Pozneje stopil je tretjič v zakon in čeravno se mu je materijalno dobro godilo, želel si je vendar proč iz dežele. Ponudili so mu l. 1776. stolico kemije in botanike v Paviji in Scopolij je radostno pozdravil ta poziv ter je odpotoval na Vlaško. Tu je živel do smrti, vedno priden in knjige izdavajoč. Vsled dolgih mikroskopičnih del oslepel je mož končno na desnem očesu, a že leto dnij po tej nesreči zatisnil je na veke oči (8. maja 1788), slavljen in obžalovan od znanstvenih svojih vrstnikov. —

Scopolij je bil jako delaven in izvrsten opazovalec. Najlepša njegova dela tičejo se domovine naše; pisal je po navadi tiste dobe latinsko in izdal je 21 samostojnih znanstvenih knjig; potem pa imamo od njega še več manjših spisov po raznih časnikih. Bil je ud petnajsterih znanstvenih društev v Evropi in dopisoval si je prijateljski z vsemi slavnimi možmi svojega časa L. 1760. izšla je na Dunaji imenitna njegova knjiga: *Flora Carniolica*, kateri je potem l. 1773. preskrbel drugo izdavo. V tej knjigi opisuje Scopolij 1251 javnocvetk in 383 tajnocvetk kranjskih, med temi 141 takih vrst, katerih še celo njegov prijatelj in dopisovalec, preslavni Linné ni poznal — kar je velikansko pozornost vzbudilo in slavo krasne naše domovine po vsej Evropi razneslo. To delo je klasično in še vedno jedini vestni vir za kranjske rastlinske razmere; mnogo od Scopolija opisanih vrst nosi še sedaj njegovo avtoriteto po vseh znanstvenih knjigah.

L. 1763. dal je med ljudi knjigo: *Entomologia Carniolica exhibens insecta Carniolae etc. Vindobonae*. Pozneje jel je izhajati k tej knjigi atlant s podobami, a Scopoli ga je kmalu ustavil, ker mu menda slike niso dopadle. Popisal je v tem delu čez tisoč kranjskih žuželk z nenavadno bistroumnostjo in natančnostjo. Linné je poročal Scopoliju, da je iz te kranjske entomologije „ki jo je dobil z velikim trudom iz Belgije in dal za same podobe 3 cekine, zajemal več veselja, nego iz sto cekinov“. . . Čuditi se moramo, da se niso novejši dipterologi bolj ozirali na to tehtno in popolno delo; Angleži so v sedanjem času zopet obrnili pozornost nanj in je spravili v veljavo.

Ko je Scopoli bival v Idriji, izdal je še drugo, za našo domovino znamenito latinsko knjigo: *O idrijskem živem srebru, idrijskem vitrijolu in o boleznih rudokopov v Idriji*. Naslov tej knjigi se glasi: *De Hydrargyra Idriensi, Venetiae 1761*. Nadalje je v Idriji deloma dokončal zbirko manjših natoroznanskih sestavkov: *Annus historico-naturalis*, kjer nahajamo več za našo deželo važnih spisov, na pr. o razširjevanji gozdov, nasvete o kranjskem poljedelstvu, potem o bučeli in njenem varstvu. Posebno zadnji ta članek je zaslovel in bil je pač glavni uzrok, da se je bučelarstvo jelo tako lepo razvijati na Kranjskem.

Razen teh del, ki se tičejo ožje naše domovine, izdal je Scopoli še mnogo drugih knjig. A predaleč bi zašli, ko bi hoteli našteti in opisati tudi druge znanstvene sestavke tega slavnega moža. Ob svojem času so vzbudile Scopolijeve knjige občno priznanje in hvalo, bile so klasične za tisto dobo in še sedaj so učenjaku bogat, neobhodno potreben vir, posebno za poznavanje natornih bogastev kranjske dežele. Scopoli pa je bil oni, ki je že pred več nego sto leti ta natorna čuda razkrival v klasični obliki strmeči Evropi, ki je vzbudil že takrat občno pozornost za neusahljive natorne lepote in posebnosti krasne te zemlje. Zato moramo biti hvaležni Scopoliju in ako „Ljubljanski Zvon“ prinaša svojim čitateljem kratke te vrstice o slavnem, a pri nas skoro nepoznanem možu, poplača s tem vsaj po svoji moči nekoliko hvaležnosti, ki jo je dolžna vsa naša domovina nekdanjemu idrijskemu zdravniku, velikemu učenjaku evropskemu.

Drugi članek prof. Vossa izšel je v „Oesterr. botan. Zeitschrift“. Jahrg. 1881. Nr. 9, ter se hvaležno spomina znanega botanika župnika Plemla. Pod naslovom: *Reliquae Plemelianae*

podaje Voss kratek životopis tega moža in omenja njegovih zbirk. Valentin Plemel se je porodil 7. januarja 1820. na Rečici pri Bledu na Gorenjskem. V 23. letu postal je duhovnik in potem je služboval po raznih krajih naše domovine. Konečno je bil lokalist na Koroški Beli v vzhodni gorenjskih planin. Na večer 1. jun. 1875. je mož molil v svoji cerkvi — in tedaj je prijatelja natore in njenih prikaznij zadela smrtno najveličastnejša natorna prikazen — udarila je strela v cerkev in župnika tako ranila, da je vsled opekline umrl 9. junija.

Kjerkoli je Plemel pastiroval, delal je vedno izlete in z nenavadno marljivostjo nabiral rastline. Tako si je sestavil v teku let krasen herbarij in našel mnogo vrst, ki jih do tedaj niso poznali v deželi. L. 1862. izdal je v 3. letnem zvezku kranjskega muzealnega društva spisek 664 zelo redkih cvetic pod naslovom: Beiträge zur Flora Krains, pozneje pa menda ni več pisaril. Na dunajski svetovni izložbi razstavil je lepo zbirko rastlin in dobil je vsled tega svetinjo napredka v priznanje njegovega truda za pospeševanje kranjske cvetane. Zanimljivi ta herbarij hrani sedaj nadgozdinar Micklitz v Radovljici.

Plemel ni toliko znan med znanstvenimi botaniki, a vendar si je postavil kot priden in vesten nabiralec lep spomenik med prijatelji deželne naše flore, in kdor bode hotel opisati poslednjo, temu bode znanje Plemlove zbirke pač neobhodno potrebno.

Šolstvo in prosvetni zavodi v kneževini Bolgarski.

Po službenih poročilih naučnega ministerstva sestavil A. Bezenšek.

(Dalje.)

4. Stanje narodnih šol po okrogih.

Ako pogledamo v obče na te za mlado državo dosta mnogobrojne šole, videli bomo, da mnoge še ne odgovarjajo zahtevam, ki se stavljajo dandanes na narodno šolo po naprednih deželah evropskih. No, ne smem pozabiti, da so stvari še v samem početku svojega razvitka, a vsaki početek je težek. Pri vseh teh nedostatkih moremo vendar reči brez sumnje